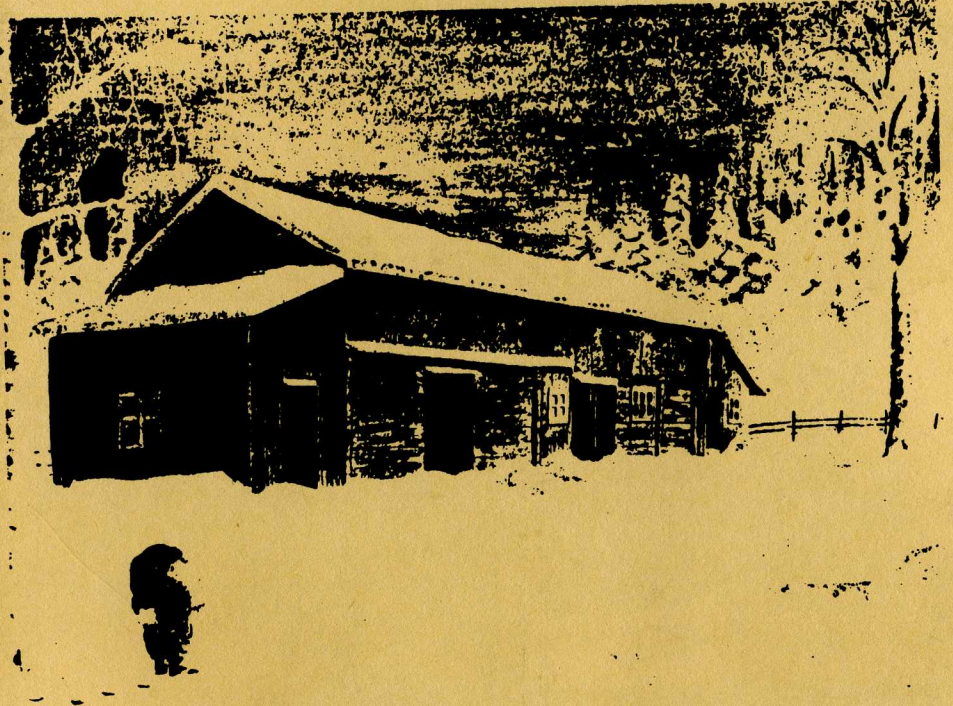

Frövi Fågelklubb

PANDÍON

1993:3
tidskrift för fågelintresserade

Årg.9

PANDION

Årg.9

Pandion utges av Frövi Fågelklubb. Utkommer 3 ggr årligen (april, augusti och december). Verksamhetsområde är Lindesbergs kommun.

Medlemsblad för Frövi Fågelklubb

Klubbadress: Box 1, 710 40 FRÖVI

Ordf. Johnny Tegin
Backen, Vanneboda
710 40 FRÖVI
Tel. 0581-315 63

Sekr. Pär Jacobsson
Storgatan 14
710 41 FELLINGSBRO
Tel. 0589-208 80

Kassör Bo Dahlström
Ullersäter
710 40 FRÖVI
Tel 0581-322 13

Övriga: Christer Eriksson, Kjell Mattsson, Kerstin Broberger, Erik "Plur" Jansson samt Jerry Andersson

Medlemskap i FFK erhålls genom att betala 50:— på pg. 484 16 67-1. Ungdomar 4-16 år 15:—. Familjemedlem 5:—.

Klubblokal: IOGT/NTO-lokalen i Blixterboda.

Klubbmästare: Gunnar Eriksson, tel. 0589-310 45

Omslagsbild:
December, Jonas Lundin

Adressändring anmäler du till:

Jan-Erik Malmstigen
Skomakargatan 6
710 40 FRÖVI
tel. 0581-302 52

Lennart Sandberg
Tallbacksgatan 3
71040 FRÖVI
tel. 0581-315 73

Frågor om exkursioner?

Johnny Tegin, tel.0581-315 63

Fågelrapporter skickas till:

Mats Andersson
Hagabergsliden 4
711 31 LINDESBERG
tel. 0581-162 74

Jan-Erik Malmstigen
Adress som ovan.

Redaktion för Pandion:

Brita Nordqvist
Backen, Vanneboda, 710 40 FRÖVI
Tel. 0581-315 63

Ulf Jacobsson
Storgatan 14, 710 41 FELLINGSBRO
Tel. 0589-208 80

Jubileumsår 1994

Nästa år 1994 firar Frövi fågelklubb 10-årsjubileum. Vad kommer då att hända? Som framgår av programmet kommer vi att gästas av flera eminenta föreläsare. Styrelsen arbetar vidare med andra aktiviteter, som kommer att ske under jubileumsåret.

Någon resa till Baltikum kommer dock inte att genomföras då gensvar från medlemmarna uteblev. Men håll ögon och öron öppna under året som kommer. Andra resor m.m. är på gång.

Vi som ansvarar för Pandion kommer också att försöka ge lite tillbakablickar på föreningens verksamhet. Vi behöver hjälp av er som har minnen kvar från de gångna åren och har lite perspektiv på verksamheten.

Vi är imponerade och glada över det utökade ansvar som ni medlemmar och läsare tar för vår tidning. Så här i slutet på året vill vi rikta ett tack till alla er som visar intresse både med tips och med skriftliga bidrag till tidningen.

Till er som ännu inte kommit på att tidningen

vill vara ett språkrör för **alla medlemmar och fågelintresserade i Lindesbergs kommun**, vill vi hälsa att ni också är välkomna att vara med på olika sätt.

Kom gärna på våra redaktionsmöten, då vi diskuterar kommande nummer och tar emot tips och ideer.

Det första mötet går av stapeln den 9/3-94 kl 18.00 i Klubbhuset vid Västvalla. Manusstopp och utgivningsdag framgår av tabellen längst ned på sidan.

En God Jul och Ett Gott Nytt År vill vi tillönska er alla.

Brita och Ulf

På grund av sjukdom blev detta nummer lite försenat.

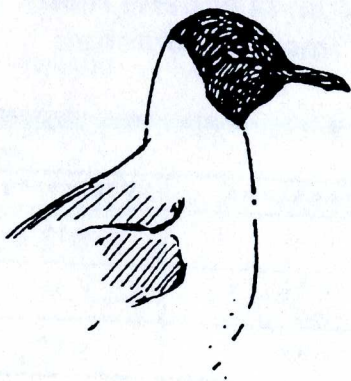
	Redaktionsmöte	Manusstopp	Utgivning
1994:1	9/3-94	v. 13	v. 16
1994:2	8/6-94	v. 32	v. 35
1994:3	2/6-94	v. 47	v. 50

Något om skrattnåsens minskning

Mats Andersson

Som kanske de flesta känner till har skrattnåsen minskat kraftigt i främst södra och mellersta Sverige. Denna tillbakagång har varit mycket drastisk och ingen annan svensk fågelart har kunnat visa upp en sådan tydlig minskning under senare år. Minskningen har skett sedan 1970-talet, då skrattnåsbeståndet i landet var som störst och omkring 270 000 par beräknades häcka. Därefter försvann skrattnåsen från många lokaler och under 1980-talet hade beståndet halverats till omkring 135 000 par i Sverige. Fram till dags datum har troligen ytterligare minst en halvering skett och idag finns kanske mindre än 50 000 par i landet.

Tillbakagången är lika oväntad som tråkig. Skrattnåsen var under lång tid ett självklart och trevligt inslag i många sjöar. Dessutom gynnades flera andra fågelarter av skrattnåsens närvaro och de var nästan beroende av

skrattnåskolonier för att kunna genomföra en lyckosam häckning. I takt med skrattnåsens tillbakagång har därmed arter som t.ex. skäggdopping, brunand, sothöna och rörhöna kraftigt minskat.

Vad beror minskningen på?

Vad som har orsakat denna snabba minskning är man inte helt på det klara med. Forskning pågår dock genom ett särskilt skrattnåsprojekt som startades 1992 och som stöds av Världsnaturfonden (WWF). Mycket av orsakerna till minskningen pekar ändå på bl.a. drastiska förändringar i jordbrukslandskapet. Skrattnåsen hämtar det mesta av sin föda ur marken och den består av diverse smådjur. Den absolut viktigaste födan tycks emellertid vara daggmask. Dilemmat för skrattnåsen är att tillgången på marklevande organismer minskar i takt med ett torrare landskap. Jordbrukslandskapet ser annorlunda ut idag än för bara 20 år sedan. Våtmarker har försvunnit, metoderna inom jordbruket är annorlunda och mer storskaliga och dessutom innebär en övergång från vårsådd till höstsådd av grödorna en drastisk försämring av födotillgången.

Svårigheter att finna föda

En välbekant syn för inte så länge sedan var ju att se måsar följa efter plogar och harvar under våren. I samband med plöjningen blotades mängder med smådjur och maskar och

den rika tillgången på föda stämde väl in med måsarnas ankomst till häckningslokaler. Genom övergång från vårsådd till höstsådd plöjer man numera, ur måsarnas synvinkel, på fel årstid. Detta leder till att på våren och i samband med häckningen, när måsarna behöver som mest mat, är åkrarna redan högvuxna och erbjuder ingen möjlighet till födosök.

Hög dödlighet bland ungarna

Det har också visat sig under de sista årens studier på vissa kolonier att dödligheten bland ungarna varit hög. I en koloni på Lilla Karlsö häckade 1992 totalt 818 par, men endast 300 ungar blev flygga. Detta innebär 0.37 ungar per par. I kolonin hittades 151 döda ungar under sådana omständigheter som tydde på att de helt enkelt svultit ihjäl. Kolonin som studerats noggrant under häckningstiden påverkades bevisligen inte av någon predation utan här berodde dödsfallen på andra faktorer. Födobrist låg då närmast till hands. Eftersom våren och försommaren under 1992 var mycket torr i södra och mellersta Sverige fick måsarna svårigheter att finna daggmaskar i de torra jordarna. Maskar och andra marklevande smådjur söker sig som bekant till djupare jordlager när ytan torkar ut. Man har även under de sista åren observerat en stor mängd oförklarliga dödsfall bland vuxna skrattnåsar i Kvismaren i Närke.

Svårt att hitta bra häckningsplatser

Ytterligare en viktig faktor för att skrattnåsen ska häcka framgångsrikt är tillgång till lämpliga häckningslokaler. Boplatsen ska helst vara så utformad att risken för bo-plundrare är liten. Skrattnåsen häckar ju främst i kolonier som är belägna på öar i

sjöar eller vattendrag, dit åtminstone fyrfota inkräktare har svårt att ta sig. Boplatserna ska även helst ligga i lågvuxen och riklig vegetation som bl. a. gör det lättare att upptäcka en annalkande fiende. Dessutom kan ungarna gömma sig lättare i tät och låg vegetation.

Inkräktare ett hot

Skrattnåsens främsta fiender (predatorer) är människa, mink, räv, kråkfåglar och brun kärnhök. Kolonihäckande måsar brukar som bekant använda sig av ett "gemensamt försvar" och anfaller därmed i mängd mot en tänkbar fiende. Oftast blir inkräktaren avisad genom måsarnas attacker, men inte alltid. Eftersom skrattnåsen är en förhållandevis nyetablerad häckfågel i landet har det framförts att exempelvis kråkan inledningsvis haft respekt för måsarnas massiva försvarsmetod. Nyligen skulle dock kråkan och bruna kärnhöken ha insett att måsarnas försvar inte är något att bry sig om utan det bara är att flyga in i kolonin och ta ägg eller ungar. Det tycks även som om vissa individer av kråkor eller bruna kärnhökar har tagit till sig detta beteende mer och särskilt sådana som har sina bon i direkt anslutning till kolonierna.

Skrattnåsen i Lindesbergs kommun

I Lindesbergs kommun minskade skrattnåsen under 1980-talet då flera kolonier försvann. I samband med en inventering i hela landskapet Västmanland 1991 fanns skrattnåsen häckande vid Näset, Stora Lindessjön (920 par), i Dammsjön vid Stråssa (10 par) samt i Björkasjön öster om Lindesberg (10 par). Kolonin i Stora Lindessjön var därmed den största i Västmanland och en av de större i Mellansverige.

Skrattmåspjektet

Som nämnts ovan pågår ett WWF-projekt om skrattmåsen i landet och en av kolonierna som deltar är den i Stora Lindessjön. Vid Lindessjön är undertecknad ansvarig och uppgiften är att försöka uppskatta antal häckande par samt studera och registrera predationen på måsarna. Dessutom försöka räkna antalet flygga ungar och därigenom få ett mått på ungtproduktionen. Antalet häckande skrattmåspar uppskattades 1993 till 900 par. Beräkningen av antalet par går till så att man räknar antalet synliga måsar och dividerar med en faktor 1,27. Det har vid flera studier visat sig att man då erhåller medelantalet närvarande måsar i förhållande till antalet bon.

För att studera predationen användes ett särskilt protokoll där man noterar vad som händer i kolonin. För varje störning angavs klockslag och orsak (vilken predator eller annan störning) och hur många procent av kolonins måsar som flög upp från kolonin. Dessa observationer gjordes vid olika tidpunkter på dygnet och under minst en timmes tid.

En kort sammanfattning från 1993 års studier vid Lindessjön visade på följande. Predationen var tidvis ganska hög och till största delen kom den från kråka. Ett kråkpar häckar i direkt anslutning till kolonin och de gjorde ofta besök bland måsarna och hämtade ägg och ungar. Dessutom noterades vid ett tillfälle hur en kråka slog och dödade en vuxen skrattmå. Helt klart är att kråkparets ungar till stor del föddes upp på skrattmå.

Ett besök ute i kolonin gjordes den 18 juni av Robert Lager, plus medhjälpare, från Kvis-

mare Fågelstation. Då fångades 22 ungar som ringmärktes och kontrollerades med avseende på vikt och vinglängd. Vid detta tillfälle noterades ett flertal döda ungar i kolonin och många var sargade av något. En orsak till ungdöden kan dessutom vara det tillfälligt kyliga vädret som inträffade vid tidpunkten före besöket (flera nätter var temperaturen nära nollstrecket).

Den första kläckta ungen sågs 30 maj och de första ungarerna som simmade fritt och kunde flyga sågs den 28 juni. Den 9 juli räknades 350 flygga ungar på vattnet och vid besök den 13 juli var så gott som hela kolonin borta från koloniområdet. Kolonin fanns därefter uppe på taken till en större industri (Linde Maskiner) som ligger nära Lindessjön. Där uppe kunde nu ungarerna ostört matas.

För få ungar kom på vingarna

Om man räknar med 900 par och det räknade antalet ungar (350) vid Lindessjön skulle i så fall ungtproduktionen bli 0,39 ungar per par. Detta måste anses som en låg siffra och ligger långt under den uppskattade siffran (0,9 u/p) för att en skrattmåspopulation ska överleva och vara självbärande. Man måste dock ha i minnet svårigheterna att uppskatta och räkna måsarna i början av häckningen, ett mått som ligger till grund för beräkningen av antalet par. Dessutom kanske ytterligare ett 50-tal ungar blev flygga. Faktum kvarstår dock att ungtproduktionen är alarmerande låg och detta har även visat sig vid de flesta andra kolonierna som deltagit i denna studie.

Bidragande orsaker till minskningen - en sammanfattning

De mest sannolika och dominerande orsa-

kerna till tillbakagången de sista 20 åren kan sammanfattningsvis vara, dels ett alltför hårt tryck på vissa av kolonierna från olika predatorer, främst mink, kråka och brun kärrhök, dels och i kombination med svårigheter att finna föda under häckningsperioden på grund av negativa förändringar i måsarnas födosökmiljö. Detta skulle i så fall resultera i så låg produktion av ungar att beståndet av skrattmå inte längre var självföryngrande och därmed minskade.

Man måste dock även ha i minnet att det kan finnas faktorer som ännu inte är kända. Skrattmåsen är en relativt sen invandrare till landet och invandringen skedde ganska snabbt i språngvisa etapper. Det kan ju finnas orsaker som speglar ett uppträdande hos arten som är naturligt.

Litteratur

- Andersson, M. 1991. Skrattmåsen *Larus Ridibundus* i Västmanland. Fåglar i Västmanland 22: 61-74.
- Bensch, S., Lager, R. & Källander, H. Variationer i predation och reproduktionsframgång vid syd- och mellansvenska skrattmåskolonier under 1992 - en preliminär rapport.
- Fredriksson, S. 1979. Skrattmåsen i Sverige. Vår Fågelvärld 38:173-200.
- Svensson, S., Olsson, O. & Svensson, M. 1992. Förändringar i fågelfaunan. SNV rapport 4095. Stockholm.

Iakttagelser kring fågelskådandet som sport

Sten Larsson

När klubben flyttade in i Västvallastugan sattes en s. k fenologilista omgående upp. På den skulle medlemmarna anteckna ankomstdatum för våra flyttfåglar. Gärna också antal, kön, varthän o.s.v. Efter några år har man på så sätt fått värdefulla upplysningar om arternas beteenden. Det är givet att det är häftigt att få med många noteringar på en sådan lista. Jag har tyckt mig märka att det brukar uppstå en direkt tävlan bland våra yngre medlemmar. Och vem vill inte vara yngre, tänkte jag, där jag stod och filosoferade framför listan.

Enligt traditionen kommer flyttfågeln från söder, tänkte jag vidare. I vår kommun bör alltså vi i Fellingsbro upptäcka dem först. Och jag som bor på sydligaste utposten, dessutom ett knappt 200-meterslopp från klubbstugan, blir allra först och får noteringarna.

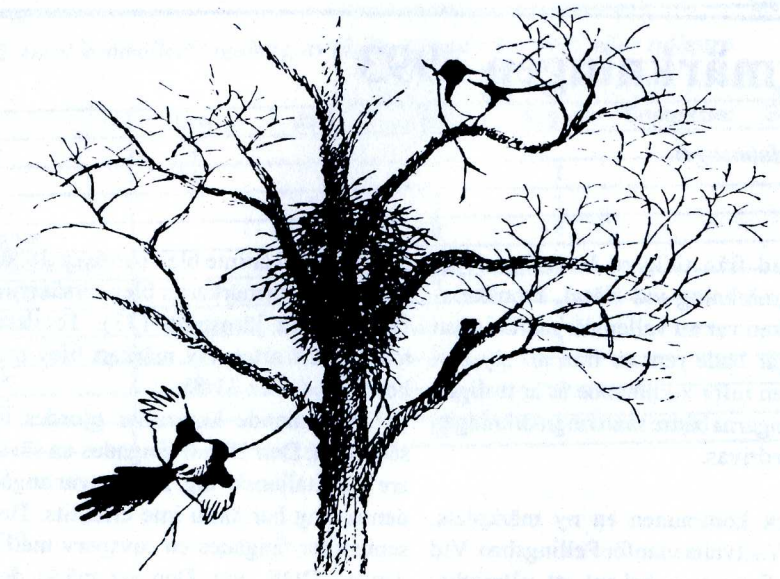
Otillständiga fördelar kanske någon tycker. Men så är det här i världen en del kör Mercedes medan andra får åka Volvo och Volkswagen!

Saken var klar! Här skulle tävlas! Men jag blev en aning skärrad när jag studerade listan närmare och upptäckte att jag inte kände igen över hälften av fåglarna, varken till utseende eller läte. Det räcker att endast höra dem bör jag kanske berätta. Det beror på att en del fåglar, t. ex. gök och vaktel, är mycket bättre på att höras än att synas. Det viktigaste är att observationen är säker. På det här området gäller säkerhet till 100 %, varken

mer eller mindre. Nå, jag lugnade mig och konstaterade att de jag kunde, borde räcka till en komfortabel seger.

Nu var början av mars sådan att man inte gärna gick ut. Inte jag i varje fall. Några medtävlare klafsade dock omkring i vårvintersörjan med sina långbenta monster till kikare, vilka riktades mot knappt synliga prickar över Sjömosjön och Orrkilen. Vid kontroll av listan visade det sig att prickarna fått namn som spetsbergsgås, storskrake och ormvråk. Försmädligt nog för mig rök i samma svep också stare och sånglärka, som jag räknat med att själv erövra med blotta glasögonen. Efter hand kom så flera av mina säkra såsom tofsvipa, sädesärta, storspov. Jag avverkade ett antal 200-meterslopp på ständigt förbättrade tider bara för att finna att någon annan redan noterat arten en eller två dagar tidigare. Ja, till och med samma dag förekom. I takt med att min fysiska kondition förbättrades kom därför min mentala dito att raseras. Tidigt en morgon, och nu var vi inne i maj, hördes "den majestätiske", alltså göken, från skogen 57 sekunder blankt - nytt personligt rekord igen! För att förtyvrad konstatera att en SOE noterat göken dagen innan. Liksom i förbigående hade han även fått med gräshoppångaren, en liten mysig gynnare som jag är ganska bra på.

Jag kände mig fullständigt desperat! Allt vettigt arbete, om jag nu hade tänkt utföra något, måste ge vika. Jag skulle lägga mig raklång på gräsmattan och stirra upp i skyn

tills en av de få kvarvarande, min favoritfågel tornsvalan, anlände. Om jag dessutom parkerade intill syrensnåret där trädgårdsångaren brukar höras, skulle jag även få denna.

Så hände det som skulle komma att förändra hela min tillvaro. Det hade blivit sent den här kvällen av orsaker som saknar ornitologiskt intresse. Det var nästan midnatt, när jag gick ut för att låsa garaget. Som så ofta vände jag mig mot Orrkilen och lät mig omfamnas av vårnattens stillhet.

Då!! Kerr-kerr, kerr-kerr, kerr-kerr! Engnistrande klar kornknarrstämma gör plötsligt revor i den milda vartystnaden. Kornknarren, som numera är så sällsynt att man inte längre kan vara säker på att den uppträder årligen i vår kommun. Den finns inte ens förtryckt på fenologilistan! Med en kraftansträngning

lyckades jag undgå att svimma, hämtade ett vittne från min närmaste omgivning och gav mig upplevelsen hän fullt ut. Morgonen därpå skrev jag på listan långsamt och vackert: Kornknarr, 11/5, 1 ex. och så en signatur som fick bli SL. Nu var jag **STOR**, kände jag. Men tornsvalan då, frågar sig vän av ordning Jodå, den kom en morgon. Flera stycken till och med. Men dagen före hade en UJ och en PJ antecknat den. Det var på något sätt helt i sin ordning. I det läge som nu uppstått behövde säkert dessa två observationen bättre. Jag var ju redan ett **NAMN**. Och förresten fick jag trädgårdssångaren lite senare. Då hade jag ändå upphört med den horisontella bevakningen vid syrensnåret.

Nu har jag redan börjat lägga upp strategin inför nästa vårmönstring. Bli t.ex. inte förvånade om jag då uppträder med en kikare på magen.....

